

Slováci máme rádi jako sami sebe, neplatí to snad jen při vzájemných utkáních v hokeji (bratislavská dvojčata Robert a Ludovít)

FOTO ČTK - JAN KOLLER

Slováci jsou našinci

Mezi staršími a středními generacemi je dodnes pocíťována lítost nad rozpadem československého státu. Jak vnímají naše východní sousedy mladí lidé, kteří prožili již většinu života v samostatné České republice? Výzkum národních stereotypů v pěti středoevropských zemích, který provedl Psychologický ústav Akademie věd na vzorku 2241 vysokoškoláků, přinesl překvapivá zjištění.

MARTINA HŘEBÍČKOVÁ, SYLVIE GRAF, MAGDA PETRJANOŠOVÁ

Pavel Kosatik píše v knize *České snění* o tom, že Slováci vnímali Čechy během existence společného státu jako dominantního staršího bratra. Tento pohled je rozšířen i v současné mladé slovenské generaci. Slovenští studenti se při vnímání stereotypu Čecha odlišují od Němců, Raků a Poláků. Připisují Čechům charakteristiky spojované právě s dominancí: vidí je jako asertivní, aktivní, neskromné a nepoddajné. Slováci ve srovnání s ostatními sousedy navíc považují Čechy za družnější a vyhledávající vzrušující zážitky. Češi naopak vidí typického Slováka jako vřelejšího, aktivnějšího, otevřenějšího vůči emocím a dovtipivějšího.

Účastníci našeho výzkumu se nevyjadřovali pouze k tomu, jaké vlastnosti má typický představitel vlastní a sousední země, ale popisovali ve volné výpovědi konkrétní situaci, ve které se s příslušníkem druhého národa setkali. „Chovají se stejně jako

Češi, pijí stejný alkohol, kouří stejné cigarety a opici mají taky stejnou, akorát na seznámení se libají na obě tváře.“ tímto způsobem nám jeden účastník výzkumu vysvětlil svůj názor, že mezi Čechy a Slováky neexistují žádné důležité rozdíly. Obdobně se vyjádřila více než třetina Čechů a skoro čtvrtina Slováků. Pokud se respondenti vyjadřovali k druhému národu jako celku, uváděli ve většině případů pozitivní vlastnosti. Slováci opakovaně Čechy popisovali jako přátelské, vstřícné, ochotné pomáhat, empatické, příjemné, žoviální. Slováci se zase Čechům jeví jako srdeční, přímočaří, otevření, milí, veselí, usměvaví, bezprostřední a upřímní. Obecně se oba portréty druhého národa podobaly, s výjimkou Slovákům připisovaného temperamen-

Výzkum ukázal, že mladí Češi ve svých sympatiích nerozlišují mezi vlastním národem a Slováky. Pocitují vůči oběma skupinám stejnou míru náklonnosti.

tu a pocitu silného národního uvědomění. V některých výpovědích respondenti dokonce Čechy a Slováky přímo porovnávali a opět vyzdvihovali to, co je na druhém národu pozitivní. Češi byli popisováni jako uvolněnější, milejší, spontánnější, usměvavější, otevřenější, výřečnější, ochotnější, veselější a sebevědomější. Slováci se při srovnání jeví jako impulzivnější, temperamentnější, jako ti, kteří se chovají srdečněji, ale také jako více cizí a odlišnější.

Co nám na sousedech vadí? Pokud Češi ve volných výpovědích zmiňovali výhrady vůči Slováky, uváděli často nacionalismus. V případě, že používali jemnější vyjádření a mluvili o patriotismu, silném národním uvědomění nebo národní hrdosti, jednalo se spíše o pozitivní hodnocení, jindy to však bylo myšleno jednoznačně negativně. Slováci zase Čechům vytýkali povýšenectví, aroganci, nadřazenost a porušování principu rovnosti. Příkladem je následující výrok: „Aspoň z toho čo som zažil, mi to pripadalo, ako keby Češi brali Slovensko ako rozvojovú krajinu. Ako by sme boli na nižšej úrovni ako oni.“ Výsled-

ky analýzy volných výpovědí o zkušenostech ze vzájemného setkávání tedy potvrzují a rozšiřují stereotypní obrazy Čechů a Slováků.

Jak se tvoří stereotypy

Porovnávání národních stereotypů v rámci vlastní i cizích skupin přispívá k odhalování mechanismů, které se podílejí na jejich vytváření. Jedním z těchto mechanismů je zrcadlení vlastností. Projevuje se vymezením respondentů z jedné země vůči sousední dominantní zemi tak, že v charakteristikách, kde je typickému představiteli dominantní země přisuzována vysoká míra určité vlastnosti, je typickému představiteli vlastní země přisuzována její nízká míra a naopak. Slováci se tak vymezují třeba proti Němcům. Svého typického představitel charakterizují jako vřelého, optimistického, s bohatou fantazií, otevřeného prožívání emocí a přívětivého, ale méně kompetentního, což je v přímém protikladu k tomu, jak posuzují Němce. Toho vnímají jako asertivního, s nízkou mírou vřelosti a přívětivosti, ale s vysokou mírou kompetence. To odpovídá mechanismu, který nedávno objevili belgičtí sociální psychologové: velkým a ekonomicky silným sociálním skupinám přisuzují menší a ekonomicky slabší skupiny malou míru vřelosti, ale vysokou míru kompetentnosti, kdežto slabší skupině přisuzují vysokou míru vřelosti, ale nízkou míru kompetentnosti.

Samostatně Slovensko vzniklo teprve relativně nedávno, jedná se současně o jeden z menších států v Evropě, kde je konstruování vlastní národní identity aktuálnější než v jiných zemích. V monografii *Konstruovanie slovenskosti vo verejnom priestore* poznamenává Jana Plichtová se spoluautorkami, že při formování národní identity může docházet k zvýrazňování rozdílů mezi vlastní a cizí skupinou. Slováci se proto pravděpodobně výrazněji než ostatní země v regionu snaží odlišit a vymezit se oproti sousedům, přičemž se při konstruování národního stereotypu uplatňují oba výše popsané mechanismy. Poselství Slováků tedy zní: Jsme sice malí, ekonomicky ne tak vyvinutí, výkonní a kompetentní jako Němci, ale jsme ve srovnání s nimi mnohem vřelejší, přátelštější, srdečnější a soucitnější. Přesně tyto charakteristiky nás Čechy na Slováky přitahují a oceňujeme je i v běžném kontaktu.

Slováci jsou naši

Dosavadní výzkumy v oblasti zlepšování vztahů mezi různými skupinami (např. náboženskými, národnostními či rasovými) potvrzují, že k pozitivnímu vnímání cizích skupin jako celku přispívají především blíž-

ké vztahy mezi jejich členy. Ty jsou mezi Čechy a Slováky stále vysoce nadstandardní. Češi i Slováci velmi často uváděli, že z druhé země pochází jeden z rodičů nebo se někdo z rodiny do sousední země vdal či oženil, případně odtud pochází jejich partner či partnerka. Když Slováci a Češi mluví o těch druhých, používají často obraty „jsou to vlastně naši“, „bratři“ nebo „sousedé“, a nikoliv nějací „opravdoví cizinci“, jako jsou třeba Němci nebo Američané.

Z odpovědí na otázku, zda mají příbuzné nebo přátele v sousedních zemích a jak často se s nimi stýkají, vyplývá, že množství i kvalita blízkých vztahů mezi Čechy a Slováky je v porovnání s lidmi z ostatních zemí zahrnutých do našeho výzkumu nerosovatelná. Polovina Slováků v našem výzkumu má české příbuzné – oproti minimálnímu zastoupení příbuzných z České republiky u německých, rakouských a polských respondentů. I čeští vysokoškoláci uvedli, že Slováci spolu s Němci reprezentují nejčastější národnost příbuzných z ciziny.

Slováci Čechy popisovali jako přátelské, vstřícné, empatické, příjemné, žoviální. Slováci se zase Čechům jeví jako srdeční, přímočaří, otevření, milí, veselí, bezprostřední a upřímní.

Vzájemná blízkost Čechů a Slováků ve srovnání s ostatními středoevropskými zeměmi zahrnutými do našeho výzkumu se potvrdila i v otázkách týkajících se původu přátel. Zatímco v Německu, Rakousku a Polsku má přátele české národnosti pouhá desetina respondentů, české přátele má více než polovina Slováků. Stejně tak Slováci představují pro české respondenty nejčastější přátele jiné národnosti. Zatímco u jiných národností zahrnutých do výzkumu je počet vzájemných návštěv vyrovnaný, u Čechů a Slováků se vyskytuje asymetrie. Češi se se Slováky setkávají v rámci svého studia ve vlastní zemi čtyřikrát častěji než Slováci s Čechy. „Studuji s některými slovenskými kolegy, mám mezi nimi kamarády, kamarádky, beru je jako sousedy, ne jako cizince. Líbí se mi jejich řeč,

země, způsob chování,“ odpověděla jedna česká studentka. Podle odpovědí účastníků našeho výzkumu se zdá, že soužití českých a slovenských vysokoškoláků na českých vysokých školách a kolejích je bezproblémové. Zahrnuje každodenní běžný kontakt, ve kterém se neprojevují výrazné rozdíly v chování. Ve výpovědích se často opakovaly varianty následujícího popisu: „Zkušenosti se Slováky mám velmi dobré, spousta jich studuje ve stejném ročníku jako já, takže mi ani nepřijde, že jsou odjinud – naopak jsem se mnohokrát setkal s tím, že jsou mnohem srdečnější než spolužáci např. z Prahy.“

Někdy se českým studentům zdá, že ti slovenští neberou studium jen jako povinnost, že jsou ctizádostivější. Je to pravděpodobně dané tím, že do Česka přicházejí ze Slovenska studenti, kteří již museli překonat určité překážky. Jsou přesvědčeni, že vybraná škola je dobrá a že na ní opravdu studovat chtějí. Zajímavé situace nastávají, když spolu Slováci a Češi bydlí a na jedinou zjistí, že ne úplně ve všem si rozumí. Pro studenty to ale není velký problém a berou to jako zdroj poznání a zábrany. Jenže někdy jsou začátky těžké. „Bydlím na pokoji se Slovenkou a teď ji vnímám jako dobrou kamarádku, ze začátku jsem jí ale moc nerozuměla, takže první setkání bylo takové rozpačité, ale vzaly jsme to s humorem a moje slovenština se již zlepšuje.“

Sociálně psychologické výzkumy obvykle zjišťují, že lidé preferují vlastní skupiny před těmi, do kterých lidé sami nepatří. V případě Čechů a Slováků to platí jen jedním směrem. Přestože pro Slováky představují Češi nejoblíbenější sousedy, ke svému vlastnímu národu pocíťují daleko vyšší míru vřelosti. Preference vlastního národa byla mezi Slováky nejvyšší ve srovnání s respondenty z dalších čtyř středoevropských zemí. Slovenští účastníci se rovněž s vlastním národem nejvíce identifikovali a nejintenzivněji pocíťovali hrdost vůči vlastnímu národu.

Naopak to ovšem neplatí. Výzkum ukázal, že mladí Češi ve svých sympatiích nerozlišují mezi vlastním národem a Slováky. Pocitují vůči oběma skupinám stejnou míru náklonnosti. To dokládá, že i generace Čechů, která již společný stát nezažila – nebo pouze v raném dětství –, prožívá vztah ke Slováky podobným způsobem jako jejich rodiče a prarodiče.

Autorky jsou psycholožky. Martina Hřebíčková a Sylvie Graf působí v Psychologickém ústavu AV ČR, v. v. i. Magda Petrjanošová v ústavu výzkumu sociální komunikace SAV.

inzerce

DIVADLO NA

zábradlí

Egon Tobiaš

DENNĚ
(Poníci slabosti)

17. listopadu

www.nazabradli.cz

„Vraždy tě musej hlavně bavit!“